

„Vývoj“ a „pokrok“

Masaryk v rámci kritiky Marxovy filosofie dějin ostře staví jako zcela základní, „princiální“, otázku, „odkud se vůbec bere pokrok“, totiž „jak si máme představovat ony ‚ženoucí síly‘ pokroku“. A hned upozorňuje, že „už u Darwina je zřejmé, že nejde jen o ‚síly ženoucí‘, nýbrž zároveň také ‚zdokonalovací‘. Tuto Masarykovu otázku můžeme – a po mém soudu musíme – radikalizovat v tom smyslu, že ji budeme aplikovat nejen na dějiny, nýbrž především na celý organický vývoj, ale dokonce ještě dál na celý světový vývoj na všech úrovních, tedy i na úrovni „před-živého“. Už na úrovni vývoje a „pokroku“ organického je zřejmé, že se sám Darwin a zejména pak darwinismus pokoušejí ty „síly zlepšovací“ nějak odvysvětlit (jednak zapojením „nahodilosti“, jednak odkazováním na vnější podmínky a okolnosti, tedy na „prostředí“). Je zvláštní, že si málokdo povšimne, že již pouhým zapojením „nahodilosti“ do kauzálního dění je nutně narušen „pankauzalismus“, který nahodilosti vylučuje resp. prohlašuje za pouze zdánlivé. A na druhé straně samo připuštění nějakého „zdokonalování“, tedy pozvednutí něčeho na vyšší úroveň, musí i tento koncept buď zpochybnit (poukazem na zdánlivost jevu „zdokonalování“), anebo otevřít onu principiální otázku po původu či zdroji onoho „vylepšování“ (ať už jsou kritéria tohoto vylepšování jakkoli subjektivizována anebo aspoň relativizována vzhledem k těm či oněm subjektům). Proto došlo k tomu, že se původní myšlenka „vývoje“ jako rozvíjení něčeho, co už od počátku je nějak přítomno v zavinuté podobě, stala naprosto neudržitelnou. Už samo „vykonávání bytí“ každé živé bytosti záleží ve stále novém překračování každého již dosaženého stavu; a protože každý již dosažený stav má vždycky tendenci se zhoršovat a upadat, musí být vždy znovu aktivně (a usilovně) bytí jen udržován, totiž opravován a „napravován“ všude, kde toho je zapotřebí. Nic takového jako „pouhý vývoj“ už není – přinejmenším v říši živých bytostí – možný. Každá forma organického vývoje znamená proto vždycky už také „růst“ do vyspělejšího či dospělejšího tvaru – anebo jde o formu stárnutí a úpadku. Velkou otázkou ovšem zůstává, zda tomu tak není všeobecně, tedy i na úrovni „předživého“ a jeho podob „vývoje“. Fyzika s tím nepočítá, ale třeba astrofyzika s tím počítat už musí.

(Písek, 120627-1.)